

Athanasius: Kritik af arianernes og Constantius d. 2.'s religionstvang

Athanasius (298-373) var biskop i Alexandria 328-373 og anses både af den ortodokse og katolske kirke for at høre til de største af kirkefædrene. Athanasius forsvarede den kristne tro på baggrund af de rammer, der var blevet vedtaget ved Nikæa i 325. Hans liv blev derfor præget af kampen mod arianismen, hvis tilhængere fik ham forvist fem gange fra Alexandria, bl.a. under kejserne Constantius d. 2. og Valens, der selv var arianere. Athanasius skrev ca. 358 under sit tredje eksil (356-362) et værk om arianismens historie (*Historia Arianorum*), hvori han bl.a. kritiserer de arianske kejseres brug af vold og tvang i deres forsøg på at udbrede deres tro.

[Athanasius beskriver, hvorledes kejser Constantius d. 2. med magt forsøgte at tvinge biskopperne til at følge den arianske retning og fortsætter:] Lad det være nok så uværdigt, at nogle biskopper af angst svigtede; endnu uværdigere var det dog og tegn på mistillid til egen sag at bruge vold og tvang. Sådan gør Djævelen, af mangel på sandhed, slår til med økse og hammer,¹ bryder gennem lukkede døre, medens Frelseren er så mild og siger: "Vil nogen følge mig", — "vil være min discipel"² — og han kommer til hver især, uden vold, banker kun på og siger: "Luk op, min søster, min brud!"³ Lukkes der op, går han ind; trodser man og vil ikke, går han bort. Hverken med sværd eller spyd, uden krigsmagt forkyndes sandheden, kun med overtalelse og gode råd. Men frygt for kejseren – er det overtalelse? Eller er det gode råd, når der på indsigelser følger forvisning og dødsdom? David var også konge og havde fjenden i sine hænder; men sine hævn-gerrige stridsmænd tog han ikke med magtsprog, gav dem tværtimod gode ord og tillod dem ikke at tage livet af Saul.

Med kejseren i baghånden tillader Kristi fjender sig alt, men bemærker ikke, at de derved skaber bekendere⁴ i mængde, eksempelvis disse frimodige fromme mænd og brave biskopper — Paulinus fra Trier, Lucifer fra Sardinien, Eusebius fra Vercelli og Dionysius fra Milano, hvem kejseren havde sammenkaldt og bød at fraskrive sig samfund med Athanasius, og derimod at slutte sig til kætterne. Forbavsede over så besynderlig en anmodning, erklærede de det stridende imod kirkens lov og ret; hvortil han straks svarede: Hvad jeg vil — må anses for lov og ret; med et sådant ord af mig nøjes Syriens ligeså gode biskopper; følgelig — enten lystre I nu, eller går i landflygtighed!" [...] [Athanasius beretter herefter, at biskopperne ikke lod sig kue og derfor blev landsforvist.]

Andre kætteri vil heller ikke forholde sig tavse, når selve sandheden har afvist dem med den tydeligste bevisførelse, idet de simpelthen er forvirret af deres egen overbevisning. Men dette moderne og forbandede kætteri, bestræber sig straks på – selv når det er væltet omkuld af argumenter, når det bliver kastet til jorden og dækket af skam af selve sandheden – med vold, slag og fængsel at bekæmpe dem, som det ikke har kunnet overbevise med argumenter, hvorved det indrømmer, at det er alt andet end gudfrygtigt. Thi det er den del af den sande gudfrygtighed, at man ikke tvinger, men overtaler, som jeg sagde før. Således har vor Herre selv – ikke som et udtryk for magtanvendelse, men som et tilbud til deres frie valg – sagt til alle: "Hvis no-

¹ Ps. 74,6

² Matt. 16,24

³ Højs. 5,2

⁴ *Bekendere*: dvs. martyrer, der lider for den sande tro

gen vil følge mig,”⁵ og til sine disciple: ”Vil I også gå jeres vej?”⁶ Men dette kætteri er helt fremmed for gudfrygtighed; og hvordan skulle det derfor ellers handle end modsat vores Frelser, når det ligeledes tages i betragtning, at det har hvervet Kristi fjende, Constantius, som var det selve Antikrist, til at være dets anfører i ondskab? Han har for dets skyld ivrigt forsøgt at efterligne Saul i barsk grusomhed. Thi da præsterne gav David gaver, gav Saul ordrer og de blev tilintetgjort i et antal af tre hundrede og fem.⁷ Og nu, hvor alle undgår kætteri og bekender sig til en velfunderet tro på Herren, annullerer denne mand et råd bestående hele tre hundrede biskopper,⁸ forviser selve biskopperne og forhindrer folket i fromhedsøvelser og i deres bønner til Gud, idet han hindrer deres offentlige sammenkomster. Og ligesom Saul omstyrkede Nob, præsternes by, så har denne mand, der går endnu længere i ondskab, overladt kirkerne til de ugudelige. Og ligesom Saul hædrede Do'eg, der anklagede de sande præster, forfulgte David og tilhørte zifitterne,⁹ så foretrækker denne mand kættere fremfor de gudfrygtige og forfølger dem stadig, der flygter fra ham, idet han lytter til sine egne eunukker, der fejlagtigt anklager de rettroende. Han forstår ikke, at hvad han end gør eller skriver på vegne af Ariens kætteri, indebærer et angreb på Frelseren.

Historia Arianorum ad Monachos 4.33; 8.67. Oversættelse af C. A. H. Muus: *Kirkens Historie i fjerde Aarhundrede af Biskop Theodoret og Samtidige*, bind 2, Kbh. (1877) s. 220f. samt J. Rosenløv efter Ph. Schaff: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, serie 2, vol. 4: "Athanasius: Select Works and Letters," Edingburgh (1891).

⁵ Matt. 16,24

⁶ Johs. 6,67

⁷ Der hentydes til historien om blodbadet på præsterne i Nob (1. Sam. 22,1ff.)

⁸ Dvs. kirkemødet i Nikæa i 325, hvor arianismen blev afvist som kætteri.

⁹ Ifølge 1. Samuelsbog støttede og hjalp Do'eg og indbyggerne i byen Zif (zifitterne) Saul i hans kamp mod David og de sande præster.